

Alberto Moravia (1907 – 1990): Horalka (1957)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy;

4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

Já byla při tom obědě taky, už jsem jedla, ale byla jsem zvědavá na toho Němce, byl to první, co se tam nahoru dostal. Šla jsem tam, až když už byli u ovoce, byla tam celá Filippova rodina až na Michela, ten Němce nenáviděl a před chvílí, když Hans tak důležitě vykládal o velkém vítězství, které Němci brzo na Angličanech dobudou, díval se podmračeně a hrozivě, jako by chtěl na něho skočit a namlátit mu. Teď začal Němec rozvazovat — taky vlivem vína, které vypil. V jednom kuse plácal Severina po rameni, opakoval, že oba jsou krejčí a přátelé nadosmrti a že on Severinovi vymůže látky nazpátek. Pak vytáhl z kapsy peněženku a z peněženky fotografii, byla na ní velká a silná žena, dvakrát silnější než on, s dobráckou tváří; řekl, že to je jeho manželka. Pak začali znova o válce a Hans začal vykládat nanovo: „My zahájit ofenzívu a hodit do morže Angličani.“ Filippo se mu chtěl zalichotit a ochočit si ho, a tak si přisadil: „To se ví, určitě... naházíme je do moře všechny... ty vrahy.“ Ale Němec odpověděl: „Ne vrahy, ne, ale dobrý vojáci.“ A Filippo opáčil: „Jsou to dobří vojáci, jistěže, to je známá věc, že jsou to dobří vojáci.“ Ale Němec: „Ty obdivovat anglické vojáci... ty zrádce.“ Filippo plný strachu povídá: „Kdo je obdivuje?... Řek jsem přece, že to jsou vrahové.“ Ale Němec pořád nebyl spokojený: „Ne vrahové, dobrý vojáci... ale zrádce, jako ty, co obdivovat Angličany, kaput,“ a rukou ukázal, jako když se podřezává krk. Zkrátka, nic mu nešlo pod nos a pořád nebyl spokojený a my začali mít strach, protože se najednou zdálo, že začíná být zlý. Povídá Severinovi: „Proč ty ne na frontě? My Němci bojovat a vy Italové tady... ty na frontu.“ Severino se taky začal bát a odpověděl: „Nevzali mě... jsem slabý na plíce.“ Sáhl si na prsa a byla to pravda, byl moc nemocný a dokonce se říkalo, že má jen půlku plic. Ale Němec ho zle chytil za ruku a povídá: „Tak ty jít se mnou na front, a hned!“ A dělal, jakože vstává a táhne ho pryč. Severino zbledl a snažil se usmívat, ale nevedlo se mu to, všichni byli zděšení a na mne padl takový strach, až mi srdce začalo skákat v prsou.

II. Nebeletristický text:

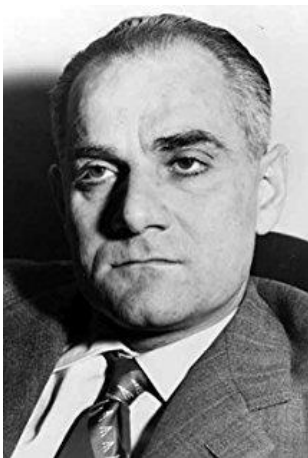
- A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;
- B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Toto je momentka ze současného Říma. Před stadionem, kde se v r. 1934 konalo mistrovství světa v kopané (Itálie zvítězila, když ve finále porazila Československo), stále stojí pomník tehdejšího italského fašistického diktátora, premiéra Benita Mussoliniho. Ve světle Moraviovy knihy (vzpomeňte na nejednoznačný vztah Italů k jejich vůdci) i se zřetelem na dnešní českou válku o pomníky jsme zvědaví na váš názor na existenci tohoto římského pomníku.

Alberto Moravia

Pseudonym italského spisovatele a novináře Alberta Píncherleho (28. 11. 1907 Řím – 26. 9. 1990 Řím).

Alberto Moravia je čelným představitelem **italského neorealismu**.

Narodil se do **majetné rodiny**: jeho otec byl **židovského původu** a pracoval jako architekt a malíř. Rodina se zajímala o kulturu a politiku. Alberto však nedokončil svá školní studia, protože od devíti do osmnácti let trpěl **tuberkulózou** a střídal pobyt v alpském sanatoriu s domácím léčením. Měl ovšem pronikavý intelekt a vzdělával se s pomocí domácích učitelů i rozsáhlou **čtenbou**.

Jako osmnáctiletý zahájil zhruba tříleté období rekonvalescence, jehož podstatnou část strávil v alpském **Brixenu** (italsky Bressanone; v 19. století, kdy město náleželo Rakousku, tam prožil léta své policejní deportace český spisovatel, novinář a politik Karel Havlíček Borovský).

Během svého brixenského pobytu se Alberto začal intenzivně věnovat spisovatelské práci; pseudonym Moravia si zvolil podle dívčího příjmení své babičky. Přesídlil do Říma a začal pracovat jako novinář v proslulém deníku *La Stampa* (Tisk) i v časopisech, do nichž psal povídky.

V r. **1929**, v pouhých 22 letech, publikoval – na vlastní náklad – svůj **první román, *Lhostejní***. Kritika dílo příznivě přijala a Moravia si získal pozici výstižného beletristického analytika **krize italské střední třídy**.

V následujících letech Moravia napsal několik dalších románů, ale **italský fašistický režim** vedený **diktátorským premiérem Benitem Mussolinim** je stíhal **zákazy**.

Moraviův styl vychází z **vypravěčské tradice klasické realistické prózy 19. století**. Zápletky a charaktery pramení v **sociálních a kulturních podmínkách** a jsou **typickými reprezentanty reálného, běžného života**; významnou roli hrají i **charakterizační detaily**. Moravia vnáší do svých knih také jasné **morální postoje** odpovídající **levicovému liberalismu**.

Moraviovo rodinné okolí hrálo dvojnásobnou roli. Dva jeho bratrance patřili mezi vůdce italského protifašistického odboje a v r. 1937 byli na Mussoliniův příkaz zavražděni ve Francii tamními fašisty. Moraviův strýc byl ovšem řadovým vládním úředníkem Mussoliniova režimu.

Od r. 1936 byla Moraviovou přítelkyní **spisovatelka Elsa Moranteová** (1912 – 1985), vzali se v již válečném roce 1941, kdy proti Moraviovi vrcholila režimní štvavice. Usídlili se na ostrově **Capri**, pokračovali zde v psaní a v tomto ústraní žili až do léta 1943, kdy po spojenecké invazi do jižní Itálie byl sice Mussolini svržen, ale s podporou německého vpádu se pokusil o návrat k moci. Alberto a Elisa se v nastalé atmosféře všeobecné nejistoty uchýlili do ještě odlehlejší lokality: do Fondí v kopcovitém, folklorně zajímavém a vůči světu dosti uzavřeném kraji **Ciociaria**; jejich cestu Moravia později využil jako inspiraci ke svému románu *Horalka* (1957).

Na jaře 1944 se Moravia s manželkou vrátili do Říma hned po jeho osvobození Spojenci. Moravia se opět vrhl do novinářské práce: stal se přispěvatelem velmi čteného deníku *Corriere della Sera* (Večerní kurýr) a zůstal jím až do smrti.

Po skončení Druhé světové války Moravia zažil strmý **vzestup popularity**: jednak díky svým občanským postojům, jednak díky nové aktivní etapě své tvorby. V rychlém sledu napsal řadu románů, jimiž pronikl i do světové literatury. Rozvinul svůj dosavadní styl a stal se jednou z osobností specificky italského uměleckého směru – **neorealismu**, jehož počátky sice sahají již do meziválečné doby, ale jenž se stal typickým pro italskou literaturu i film až v 50. letech.

Neorealismus zaujímá nekonformní, kritický postoj ke společenské realitě, zejména k fašistické éře a jejím dozvukům. Neorealismus podobně jako klasický realismus nachází své hrdiny mezi **obyčejnými lidmi**, jejich život však zobrazuje – včetně jeho nejproblematictějších stránek – **syrovým, až dokumentárním způsobem**; důraz klade na **lapidární jazyk**, blízký autentické řeči všedního dne; neorealistickejší díla otevřeně prezentují **roli sexuality** v životě moderního člověka. **Moravia** ovšem navíc dokáže důkladně zprostředkovat spleť **vnitřní život postav**; odtud bývá v jeho díle spatřován **vliv surrealismu** i rakouského psychologa **Sigmunda Freuda** (1856 – 1939), jenž zdůrazňoval úlohu nevědomých složek lidské psychiky. Moravia ve svých zralých dílech sice neopouští úsilí po jasném mravním poselství, ale využívá **vypravěčský vícehlas** – podobně jako **Dostojevskij** nebo českofrancouzský prozaik **Milan Kundera**; v tomto směru bývá řazen mezi **předchůdce literární postmoderny**.

Moraviovými klíčovými **tématy** jsou – v **měšťanském prostředí** – **morální vyprahlost, absence životní perspektivy**, znuděnost, neschopnost nalézt životní štěstí v tradičních vztazích. Nositelkami **touhy po smysluplné změně** bývají životně pojaté **ženské postavy**; Moravia se stal průkopníkem ve **velmi realistickém zobrazování sexuálního života**. Řada Moraviových knih byla **zfilmována**.

Moravia hodně cestoval. V letech 1959 – 1962 byl **předsedou Mezinárodního PEN klubu**.

V r. 1961 se Moravia a Elsa rozešli. Moravia si pak našel jako velmi mladou přítelkyni **spisovatelku Daciu Marainiovou** (* 1936); žili spolu v letech 1962 – 1978. Poslední Moraviovou partnerkou byla (od r. 1984) španělská, v Itálii naturalizovaná spisovatelka Carmen Llerová (* 1953); vzali se r. 1986. Všechny Moraviovy intimní vztahy ovšem zůstaly bezdětné.

V r. 1962 římskokatolická církev zařadila díla Alberta Moravie do *Indexu zakázaných knih* – stalo se 4 roky předtím, než byl tento seznam, založený již v 16. století, zrušen.

Moravia vstoupil do **Italské komunistické strany** a v letech 1984 – 1988 byl jejím **poslancem v Evropském parlamentu**.

Některá díla:

Romány **Lhostejní** (Gli indifferenti; 1929), **Marné ctižádosti** (Le ambizioni sbagliate; 1935), **Římanka** (La Romana; 1947; film 1954: režie Luigi Zampa, v titulní roli Gina Lollobrigida), **Konformista** (Il conformista; 1951; film Itálie – Francie aj. 1970: režie Bernardo Bertolucci, v titulní roli Jean-Louis Trintignant), **Pohrdání** (Il disprezzo; 1954; film Francie – Itálie: režie Jean-Luc Godard, hrají Brigitte Bardotová, Michel Piccoli), **Horalka** (La Ciociara; 1957; film 1960: režie Vittorio De Sica, hrají Sophia Lorenová, Jean-Paul Belmondo), **Nuda** (La noia; 1960), **Já + On** (Io e lui; 1971);

Povídkový soubor **Římské povídky** (Racconti romani; 1954).

Alberto Moravia: Horalka: poznámky k interpretaci

Román **Horalka**, podobně jako jiná Moraviova díla, je typem **introspektivní prózy**. Hlavní postava je zároveň **vypravěčkou** – povšimněme si, že autor-muž vypráví v ženské roli (v české literatuře najdeme takový postup např. v *Postřižínách* Bohumila Hrabala, v románu *Když v ráji pršelo* od Jana Otčenáška nebo v novele *Nemilovaná* od Arnošta Lustiga). Jde vlastně o hraniční polohu mezi objektivním („vševědoucím“) vypravěčem a vypravěčským vícehlasem.

Hlavní postava má autorovu mentalitu i způsob nazírání – to je **objektivní prvek**, ale zároveň je **líčení reality** doprovázeno **úvahami**, váháním, nejasnostmi a jejich vyjasňováním – to je **prvek subjektivní**. **Čtenář** tak má pocit, že je **přímým účastníkem vyprávění**; cítí, že autor/vypravěč mu své názory nepředkládá jako autoritativní pravdy, ale že jej vybízí k **samostatné hodnotící úvaze**. Najdeme tu zásadní odlišnost od běžné spisovatelké praxe, kdy autor usiluje o to, aby se čtenář cítil **přímým účastníkem** samotného příběhu (vyprávěného s použitím historického prézentu apod.).

Moravioův způsob vyprávění v 1. osobě je vlastně **analytickým, sebezpozorujícím komentářem**, kdy postava hodnotí své vlastní činy z časového odstupu. Oddělují se tu tedy od sebe dvě filozofické kategorie:

bytí a vědomí. V **dramatu** (či ve filmu) je takovému postupu blízký **zcizovací efekt**: divák je upozorňován, že to, co vidí, je jen scéna, nikoli realita.

Moravia za svůj introspektivní přístup platí tím, že **napětí odsouvá ze samotného děje**, jehož těžiště spočívá v pouhé každodennosti (Cesira sleduje vlastně zcela samozřejmý, nedramatický cíl: zajistit normální, všední existenci své dceři i sobě). V Horalce se tedy napětí dlouho přenáší mimo samotnou akci, ovšem autor této skutečnosti využívá k **pozvolné, ale o to působivější gradaci**. Hrozba válečných událostí se před námi objevuje pozvolna, stejně jako přicházela k té velké většině obyvatelstva, která se hned neocitla v pásmu bojových operací. Cesira a Rosettě válka klade do cesty překážky dlouho jen izolovaně a jakoby jen na čas (náhle ukončená cesta vlakem, přelety letadel), pak se hrozba vdálí, aby se objevila až po nějaké době, ale přesto cítíme, že k nevyhnutelnému přímému střetnutí nakonec musí dojít. Moravia tu vlastně používá stejný princip, na němž jsou vystavěny Thrillery – reálné nebezpečí my i postavy příběhu dlouho jen tušíme, často se zdá, že je možné střetu uniknout nebo jej obejít, i když zkušený čtenář ví, že by to bylo proti zákonitostem promyšlené prózy.

Dalším velkým tématem je **vztah obyčejných lidí – v tomto případě Italů – k válce**. Když Cesira přemýšlí o Rosettě, uvědomuje si, že její dcera by v podmínkách míru byla ideální dívkou i ženou pro svého životního partnera, ale že válka ji připravila o možnosti ukázat všechny žádoucí přednosti své osobnosti.

Italští rolníci dávají ve válečných podmínkách průchod pouze **animálním pudům**, z nichž na prvním místě stojí hromadění zásob – jako zvířata před zimou. Snaha vytěžít z každé situace hmotný prospěch kvete právě v podmínkách, kdy i běžná existence má zbídačelou podobu. Tito lidé také nejsou primárně zlí: jakmile jim svítne naděje na přežití, dokážou být družní, i když opravdové přátelství navzdory obětem mezi nimi nenajdeme – stejně jako u stádní zvěře.

Obě ženy, matka dcera, tomu všemu **vzdorují**. Cesira získává sílu ze svých životních zkušeností a z vědomí vlastní důstojnosti, kterou načerpala jako obchodnice (viz dvojaký vztah k intimní epizodě s Giovannim). Rosetta čerpá z naivní, ale upřímné religiozity.

Pokud jde o vztah k velkému světu politiky a války, Moravia výstižně ukazuje, že tito lidé se vlastně o nic z toho pořádně nezajímají. Fašisté, Mussolini, Němci, Angličané – ti všichni mají pro ně význam jen potud, pokud lze od nich očekávat přežití s trochou hmotného zajištění. Zájem o skutečnou akceschopnou angažovanost tu není, protože nikdo z dosavadních vládců nedal rolníkům ani uprchlíkům šanci, aby mohli kvalifikovaně rozhodnout o vlastním osudu.

Jedinou výjimkou je tu **Michele; mladý intelektuál** s pevnými zásadami získanými jak vlastní zkušeností (Cesira sice tvrdí, že on toho ještě mnoho nezažil, ale již to, že se ke vzdělání propracoval z chudých poměrů, má svůj význam. jeho demokratismus se spojuje s levicovou názorovou orientací a odhodláním k oběti.

Závěrečné drama má symbolický význam: obě ženy obětovaly své cestě za novým životem i za poznáním sebe sama to nejvíc, co obětovat mohly. Povšimněme si, že autor je nechá přežít – kdyby zemřely, příběh o naději by ztratil smysl. Ale celá dějová linie je zarámován dvěma pohlavními akty – vždy vynucenými okolnostmi, ten druhý je samozřejmě mnohem brutálnější. Obě ženy se dočkaly míru, ale tíživá zkušenost je navždy poznamenala.

<https://www.imdb.com/name/nm0603179>

https://www.corriere.it/cultura/18_aprile_28/alberto-moravia-elsa-morante-amore-storia-romanzi-scrittore-pasolini-visconti-maraini-f5bd45b8-4afb-11e8-a20b-2428d6d2b4b0.shtml/